

УДК 378.147.88

**РОЛЬ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ
ПЕДАГОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА
(ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯМИ)»**

Ольга Внукова

Київський національний університет технологій та дизайну (Київ)

Анотація. Стаття присвячена розгляду педагогічних компетентностей як інтегральних у підготовці інженерів-педагогів. Використовуючи методи аналізу та узагальнення, визначено педагогічні компетентності для майбутніх бакалаврів, деталізовано ці компетентності для спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)». Обґрунтовано можливості навчальних дисциплін «Професійна педагогіка», «Методика професійного навчання», а також педагогічної практики у формуванні педагогічних компетентностей здобувачів першого рівня вищої освіти зазначеної спеціальності. Розкрито досвід організації та формулювання завдань практичної підготовки у КНУТД для набуття педагогічних компетентностей студентами інженерно-педагогічних спеціальностей. Результати можуть бути використані у розробці стандартів вищої освіти, освітніх програм, для обґрунтування рівнів та критеріїв педагогічних компетентностей та у практиці підготовки студентів спеціальності «Професійна освіта» (за спеціалізаціями) на першому рівні вищої освіти.

Ключові слова: педагогічні компетентності, практична підготовка, педагогічна практика, майбутні інженери-педагоги.

Ольга Внукова

РОЛЬ ПРАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ В ФОРМИРОВАНИИ
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ ПЕРВОГО
УРОВНЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ СПЕЦИАЛЬНОСТИ
«ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ (ПО СПЕЦИАЛИЗАЦИЯМ)»

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению педагогических компетентностей будущих бакалавров, детализировано эти компетентности для специальности «Профессиональное образование (по специализациям)». Обоснованы возможности практической подготовки в формировании педагогических компетентностей соискателей первого уровня высшего образования указанной специальности.

Ключевые слова: педагогические компетентности, практическая подготовка, педагогическая практика, будущие инженеры-педагоги.

Olga Vnukova

PRACTICAL TRAINING IN FORMING PEDAGOGICAL COMPETENCES
OF STUDENTS OF THE FIRST HIGHER EDUCATIONAL LEVEL IN
SPECIALTY «VOCATIONAL EDUCATION (IN SPECIALIZATIONS)»

Abstract: The article addresses the teaching competencies as an integral in the preparation of engineers-teachers. Using the methods of analysis and synthesis, the pedagogical competencies of bachelors, especially the ability to solve complex problems and unforeseen problems in specialized areas of study, responsible for the professional development of individuals and groups. The article highlights these competencies for the specialty «Professional Education (by specialization)». Among them: the ability to demonstrate knowledge and understanding of the methods, forms and means of training and education, pedagogical influence techniques, specific terminology; ability to monitor the learning process, to develop teaching-learning tools, to carry out work to improve the training and methodological support and organization of educational work; the ability to solve the educational challenges; possession of pedagogical technologies and technologies of introduction of the ideas of modern

pedagogy and innovative methods of training in the educational process; the ability to use distance learning technologies; ability to develop and improve the methodological support of the educational process, to bear personal responsibility for creating a safe learning environment, willingness to cooperate with enterprises and institutions in the organization and carrying out of vocational training; employment practices and the ability to independently acquire new knowledge and skills in their specialty. The author focuses on the disciplines opportunities «Professional Pedagogy», «Methods of vocational training» as well as practical training in the formation of pedagogical competences of applicants bachelor level of higher education this specialty. Experience in organizing and formulating tasks of practical training at the Kiev National University of Technology and Design for the acquisition of teaching competencies students of engineering-pedagogical specialties has been opened. The results of this investigation can be used in the development of standards of higher education, research and educational programs to justify the levels and criteria of pedagogical competence in the practice of training of students of the specialty «Professional Education» (by specialization) at the first level of higher education.

Keywords: *pedagogical competence, practical training, teaching practice, future engineers, teachers.*

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні триває процес розробки нових стандартів вищої освіти, а також широке обговорення педагогами-практиками, науковцями, роботодавцями необхідних інтегральних, загальний та фахових компетентностей фахівців.

Спеціальність 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» потребує стандартів із спеціалізацій, перелік яких визначено Наказом МОН України № 292 від 21.03.2016 р. Спеціалізації різні, але кожна з них передбачає наявність у випускників педагогічних компетентностей. Натомість залишаються недостатньо визначеними ці компетентності для студентів

вищезазначеної спеціальності, зокрема, бакалаврського рівня, а також умови та засоби їх формування.

Аналіз актуальних досліджень. У вітчизняній науці компетентнісний підхід став визначальним у підготовці фахівців після прийняття Закону «Про вищу освіту» 2014 р., який активізував входження України до європейського освітнього простору. Проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців стали предметом вивчення багатьох науковців, наприклад, О. Дубасенюк, А. Маркової, Е. Зеєра, Н. Кузьміної, Л. Пуховської, С. Сисоєвої, Н. Тализіної, О. Коваленко та ін. Під професійною компетентністю розуміють, зазвичай, здатність особи до розв'язання професійних задач. Професійну компетентність майбутніх інженерів-педагогів досліджували Л. Богославець, Н. Брюханова, О. Єжова [1; 2, с. 307-315], С. Ігнатенко, О. Керницький, Л. Омельченко, О. Прохорова, Л. Тархан та ін.

Педагогічні компетентності розглядали у своїх працях М. Лук'янова, Н. Кузьміна, Є. Бондаревська, І. Ісаєв, В. Лозова, та ін. О. Сердюкова досліджувала формування педагогічної компетентності магістрантів інженерно-педагогічних спеціальностей [7].

Практичну підготовку майбутніх педагогів дослідники також не залишають поза увагою, зокрема, охарактеризовано психолого-педагогічні умови вдосконалення педагогічної практики студентів (М. Козій); розглянуто роль педагогічної практики у навчально-виховному процесі підготовки студентів (Л. Кравець), у формуванні професійних умінь майбутніх інженерів-педагогів (Г. Майський); проаналізовано педагогічну практику як компонент професійного становлення майбутнього вчителя (О. Юринець), як проблему формування змісту психолого-педагогічної підготовки (О. Котикова), як складову професійної підготовки інженера-педагога автомобільного профілю (І. Каньковський, І. Герніченко). На орієнтованість на практику як проблему формування змісту психолого-педагогічної підготовки звернула увагу О. Котикова [3]. Актуальність

практичної підготовки у формуванні педагогічних компетентностей обумовлена соціальними запитами до якості професійної освіти.

Разом із тим, аналіз наукової літератури свідчить, що бракує робіт, які б висвітлювали педагогічні компетентності для випускника першого рівня вищої освіти спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» та роль практичної підготовки у їх формуванні.

Метою статті є визначення педагогічних компетентностей студентів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» та дослідження ролі практичної підготовки у формуванні цих компетентностей.

Методами дослідження є порівняльний аналіз, узагальнення і систематизація теоретичних положень, педагогічне спостереження.

Виклад основного матеріалу. Поняття педагогічної компетентності розглядається дослідниками у контексті професійної підготовки педагогів, у тому числі, і для системи професійної освіти, і тлумачиться як частина професійно-педагогічної культури (В. Лозова, Б. Гершунський, Є. Бондаревська,); як характеристика професіоналізму (Е. Зеєр, І. Зязюн, А. Маркова), як готовність до професійно-педагогічної діяльності (Л. Мітіна, О. Дубасенюк). Часто дослідники педагогічну компетентність ототожнюють з професійною компетентністю педагога. На нашу думку, друге поняття є ширшим, оскільки може включати знання з конкретної навчальної дисципліни чи здатності у певній сфері професійної діяльності робітника, які для педагога професійного навчання є обов'язковими.

Кваліфікація, яку отримує випускник спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» (за традиційною назвою – інженерно-педагогічної спеціальності) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, формулюється, як фахівець у певній галузі, викладач практичного навчання у зазначеній галузі. Тому правомірним буде визначення педагогічної компетентності для випускників першого рівня вищої освіти як професійної, яка дає можливість якісно здійснювати навчально-виховну

роботу з учнями системи професійно-технічної освіти. У той же час, педагогічні компетентності у освітніх програмах підготовки бакалаврів професійного навчання можуть бути виділені в інтегральні, оскільки останні стосуються будь-якої спеціальності і означають узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання або професійної діяльності [6].

Перший рівень вищої освіти відповідає шостому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю [5] і визначається здатністю розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов. Перший рівень вищої освіти передбачає, поряд із іншими компетентностями, такі: *здатність до розв'язання складних непередбачуваних задач і проблем у спеціалізованих сферах навчання*, що передбачає збирання та інтерпретацію інформації (даних), вибір методів та інструментальних засобів, застосування інноваційних підходів; *відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та груп осіб*, здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності [6]. Розгляд нормативних документів дає можливість ці компетентності розглядати як педагогічні, а також інтегральні для бакалаврів професійної освіти. Деталізуємо ці компетентності для спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», взявши до уваги структуру професійної компетентності педагога (когнітивний, діяльнісний, особистісний, аксіологічний компоненти), яку обґрунтувала О. Марченко [4]: здатність продемонструвати знання і розуміння методів, форм, засобів навчання і виховання, прийомів педагогічного впливу, спеціальної термінології; здатність здійснювати моніторинг навчального процесу, розробляти дидактичні засоби навчання, проводити роботу із вдосконалення

навчально-методичного забезпечення та організації навчально-виховної роботи; здатність ефективно вирішувати педагогічні проблеми і завдання; володіння педагогічними технологіями, впровадження ідей сучасної педагогіки та інноваційних методів навчання і виховання в освітній процес; вміння використовувати технології дистанційної освіти; здатність розробляти і вдосконалювати методичне забезпечення навчального процесу, нести персональну відповідальність за створення безпечних умов навчання, готовність співпрацювати з підприємствами та установами з питань організації та проведення виробничого навчання, практики та працевлаштування; здатність самостійно здобувати нові знання та вміння за фахом. Формування переліку професійних компетенцій є необхідною умовою підготовки фахівців на сучасному етапі.

Педагогічні компетентності виражаються у програмних результатах навчання, а саме: здатність здійснювати підготовку робітників на високому рівні завдяки знанням загального змісту професійно-теоретичної й професійно-практичної підготовки майбутнього робітника, змісту професійної діяльності робітника, змісту виробничого навчання, його місця й ролі у структурі професійної підготовки робітника; спроможність ефективно застосовувати засоби, методи й форми професійного навчання і виховання, реалізовувати методики і технології навчання та виховання у системі професійно-технічної освіти.

Вважаємо, що у навчальні плани підготовки бакалаврів професійного навчання до обов'язкових дисциплін професійної і практичної підготовки для формування педагогічних компетентностей варто, як і раніше, включати «Професійну педагогіку» (5, 6 семестри), «Методику професійного навчання» (7 семестр). Ці навчальні модулі забезпечують засвоєння основ професійної педагогіки, формування знань щодо методології науково-педагогічних досліджень, місця професійно-технічної освіти в системі освіти України, вітчизняний та зарубіжний досвід підготовки кваліфікованих робітників та інженерно-педагогічних кадрів; ознайомлення

студентів з особливостями організації та здійснення навчального процесу у закладах професійно-технічної освіти України, формування у майбутніх педагогів системи знань, умінь і навичок щодо принципів, методів, засобів, форм та діагностики навчання учнів робітничим професіям; вироблення здатності розробки дидактичного проекту підготовки фахівця на рівні спеціальності, навчальної дисципліни, окремої теми та заняття, застосовувати інтерактивні форми, методи навчання і виховання учнів.

У Київському національному університеті технологій та дизайну здійснюється підготовка студентів спеціальностей Професійна освіта (Дизайн) та Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості). Навчальними програмами із вищезазначених дисциплін в університеті передбачені лекційні та семінарські заняття, виконання самостійної роботи. Зміст і структура семінарських занять, на які відводиться не менше 50 % аудиторного часу, спрямовані на розвиток у студентів здібностей до педагогічної діяльності, формування професійної позиції, умінь створювати навчально-програмну документацію з підготовки кваліфікованих робітників, розробляти технології навчання конкретних фахівців, користуватися навчально-методичною, навчальною і науковою літературою, розвивати педагогічне мислення і творчі здібності. У практичний аспект професійної підготовки студентів входить формування методичних можливостей, що в цілому сприяє підвищенню ефективності педагогічних компетентностей.

Особлива увага відводиться навчальній (педагогічній) практиці у професійно-технічному навчальному закладі, яка організовується у 8 семестрі. Під час цієї практики майбутні педагоги мають змогу самостійно проводити навчально-виховну роботу з учнями професійно-технічних навчальних закладів, застосовувати на практиці здобуті теоретичні знання з психології, педагогіки, спеціальних дисциплін і методики їх викладання, реалізовувати інноваційні педагогічні технології. Проведення практики має за мету залучити студентів до безпосередньої професійної діяльності в

умовах професійно-технічного навчального закладу, розвивати у майбутніх фахівців творчий підхід та інтерес педагогічної діяльності.

У процесі розробки методичного забезпечення практики важливо правильно визначитися з завданнями, які мають бути зорієнтованими на формування педагогічних компетентностей. Під час практики студенти повинні ознайомитись із організацією педагогічного процесу, документацією, у якій відображено зміст професійної підготовки і вимоги до випускників; проаналізувати досвід навчальної, методичної, виховної роботи майстра виробничого навчання; розробити дидактичні матеріали до уроків; провести самостійно уроки; підготувати і провели виховні заходи. У процесі педагогічної практики студенти можуть навчитися: розробляти плани та конспекти уроків, проводити навчальні заняття у різних формах, підбирати засоби навчання згідно теми уроку, діагностувати рівні навченості та вихованості учнів і учнівської групи, планувати виховну діяльність, проводити різноманітні виховні заходи, регулювати і коригувати міжособистісні стосунки в учнівському колективі, володіти методиками позитивного впливу на учнів, спрямовувати роботу учнівського самоврядування, налагоджувати стосунки з батьками учнів, аналізувати, узагальнювати і використовувати передовий педагогічний досвід, вдосконалити педагогічну техніку. За даних умов бакалавр буде спроможним осмислити багатогранність та відповідальність діяльності педагога професійної школи, навчиться її ефективно планувати та успішно здійснювати, тобто, набуде педагогічні компетентності.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Педагогічна компетентність є інтегральною компетентністю випускника бакалаврського рівня спеціальності «Професійна освіта» за будь-якою спеціалізацією. Тому у розробці стандартів та освітніх програм необхідно враховувати її формування. Навчальні дисципліни «Професійна педагогіка», «Методика професійного навчання», а також навчальна (педагогічна) практика є засобами формування педагогічних компетентностей.

Організація практичної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ здійснюється як під час вивчення професійно спрямованих теоретичних дисциплін, так і практики. Практична підготовка майбутніх педагогів професійно-технічних навчальних закладів дає можливість студентам застосувати знання та вміння із спеціальних та психолого-педагогічних дисциплін на практиці в умовах професійно-технічного навчального закладу, закріпити і вдосконалити їх. Отже, модернізація професійної освіти означає, в першу чергу, підвищення якості практичної підготовки студентів.

До перспективних напрямів досліджень окресленої проблеми ми відносимо вивчення особливостей організації практичної підготовки для формування педагогічних компетентностей здобувачами другого рівня вищої освіти спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)».

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ежова О. В. Компетентностный подход к формированию образовательной программы будущих инженеров-педагогов (специализация – технология изделий легкой промышленности) / О. В. Ежова // Инженерное образование. – 2016. – № 19. – С. 56-61.
2. Єжова О. В. Теорія і практика створення прогностичних моделей підготовки кваліфікованих робітників швейної галузі: монографія / О. В. Єжова. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. – 472 с.
3. Котикова О. М. Зорієнтованість на практику як проблема формування змісту психолого-педагогічної підготовки / О. М. Котикова // Проблеми освіти: наук. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2010 – Вип. 64. – С. 20-25.
4. Марченко О. Г. Формування професійної компетентності педагога на засадах гуманітарного підходу / О. Г. Марченко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. праць. – 2014. – № 45. – С. 133-139.
5. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>.

6. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.
7. Сердюкова О. Я. Засоби розвитку педагогічної компетентності магістрантів інженерно-педагогічних спеціальностей [Електронний ресурс] / О. Я. Сердюкова // Теорія та методика навчання та виховання. – 2013. – Вип. 33. – С. 187-194. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ttmniv_2013_33_24

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Внукова Ольга Миколаївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики професійного навчання Київського національного університету технологій та дизайну.

Коло наукових інтересів: теорія і практика професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів, формування їх компетентностей та педагогічної майстерності.